Сіла НАЎМАН

Рубрыка Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта

УРОК

Сіла Наўман нарадзілася ў 1960 годзе ў Стакгольме, дзе жыве і сёння. Кар'еру пачынала як журналістка, працавала ў буйной шведскай газеце «Экспрэсэн», а таксама на тэлебачанні. Некаторы час была рэпарцёрам крымінальных навін. Першы раман — «Вадзяное сэрца», апублікаваны ў 1995-м, — прынёс пісьменніцы літаратурную прэмію за лепшы дэбют. Пасля ў Сілы выйшла яшчэ дзесяць раманаў, з іх тры — для падлеткаў, а таксама апавяданне «Урок», намінаванае летась на конкурс кароткіх твораў. У 2007-м Сіла Наўман брала ўдзел у беларуска-шведскіх літаратурных днях у Полацку.

Толькі пах. Толькі ён. Не сказаць, каб ад нейкай пэўнай стравы альбо асаблівай прыправы ці нечага падгарэлага. Увогуле ад прыгатавання ежы. Пах поўз па сходах — няважна, было гэта напачатку дня ці ў канцы, і незалежна ад таго, стаялі кантэйнеры з нержавейкі ў школьнай сталоўцы, запоўненыя разнастайнымі стравамі, альбо іх ўжо даўно памылі, спаласнулі і саставілі ўззяючыя строі на сталах.

Тры разы на месяц кожнаму настаўніку выпадала дзяжурства па сталоўцы. Гэта азначала, што ён быў абавязаны як мінімум трыццаць хвілін сядзець і есці за адным з тых сталоў, што гулі ў зале. Плаціць за абед дзяжурнаму настаўніку было не трэба.

У сталоўцы на адным прасценку знаходзіўся гадзіннік з секунднай стрэлкай, што ўвесь час тахкала па крузе. Падчас бацькоўскіх сходаў усе чулі, як кожная асобная секунда сыходзіць з металічным гукам. Але падчас пякельнага абедзеннага вэрхалу пачуць гэта было немагчыма.

Калі Ульф дзяжурыў, то стараўся трымаць позірк падалей ад маўклівай, але няўмольнай хады часу. Апрача гэтага, ён рабіў намаганні, каб не ўглядацца ў ежу, што ляжала на талерцы. Але ж і на вучняў нельга было тарашчыцца. Лепш было

ўтаропіцца ў дрэвы за акном і недзе ў сваёй свядомасці паспрабаваць натрапіць на іншае месца, якое заставалася недасяжным для пахаў, гвалту, крыку, лаянкі і дысгарманічных жэстаў.

У школьным двары раслі тры дрэвы. На адным з іх сарокі збудавалі гняздо, якое, як падавалася Ульфу, год ад года павялічвалася ў памерах. Але гэта былі не больш чым ягоныя чаканні. Дарэмная мара пра тое, што ў з'яў і рэчаў мусіць быць нейкая хада, рух наперад. Спадзеў на тое, што не ўсё ў жыцці сунецца, як той рак, назад. Бо менавіта гэткая форма руху ўвесь час панавала ўнутры школьных сцен.

Назіраючы за птушкамі ў дрэвах, ён пaглядваў на стол і адначасова мусіў цікавацьза тым, што адбываецца ў сталоўцы. Місія ягонага знаходжання тут палягала ў тым, каб сачыць за вучнямі і весці за сталом арганізаваную гутарку. З усіх працоўных абавязкаў менавіта гэтая гутарка падавалася самым цяжкім, бо мэты такога дзеяння ўяўляліся яму неспасцігальнымі. У працоўных планах усіх настаўнікаў заўсёды на першым месцы стаяла камунікацыя з задзірлівымі і праблемнымі вучнямі. Выхавальная праца, напоўненая — як меркавалася — сэнсам, крукам вісела над настаўнікамі, а яе няпэўныя вынікі з кожным новым навучальным годам уяўляліся ўсё больш аддаленымі і недасягальнымі.

Напярэдадні дзяжурства Ульф звычайна ўсаджваўся перад тэлевізарам і пры дапамозе пульта шукаў што-небудзь, пра што можа было б пагаварыць заўтра. Ён шукаў праграму, якую, па ягоным меркаванні, маглі б глядзець падлеткі. Гэта былі вечары з убогімі, прымітыўнымі альбо проста тупымі перадачамі, якія выклікалі ў яго засмучэнне.

Гэткімі вечарамі ішоў ён спаць знясілены і ў кепскім гуморы, часцей за ўсё без хоць якой нікчэмнай ідэі наконт таго, як даць рады крыклівай падлеткавай непаслухмянасці.

Але цяжэйшай была тая цемрадзь, што цяпер акаляла яго і ўсё тое, што некалі прымалася ім як пэўны выклік, але і перавага настаўніцкай прафесіі. Некалі ён адчуваў сапраўдны запал, бы той спартсмен ці заўзяты гулец, калі ў яго атрымлівалася прарвацца ды ўсталяваць кантакт з самымі нахабнымі і незычлівымі вучнямі. Але ўсё часцей падаваліся такія спробы неразумнымі, а для яго асабіста яшчэ і прыніжальнымі.

Гэтая цемрадзь вакол яго пачала згушчацца яшчэ больш, калі ў клас прыйшла Інгрыд. Менавіта гэтыя абставіны разглядаліся пасля як зыходны пункт, з якога ўсё і пачалося. Гэта здарылася не толькі праз яе, нават болей праз яго самога. Праз тую знясіленасць, якую немагчыма было вытлумачыць ці нават даць ёй пэўную назву.

А тут яшчэ гэтая Інгрыд, якая прыйшла і раз'ятрыла ўсё. Трыццатае месца ў класе пуставала, таму Інгрыд атрымала яго, а разам з тым і цэнтральнае месца ў думках Ульфа.

Калі адбываюцца нейкія кардынальныя змены, потым ужо, як правіла, немагчыма даць рады ды разблытаць клубок падзей. А кожная асобная дэталь падаецца мізэрнай і нязначнай. Але часам адбываецца так, што доўгія ланцужкі падзей без дай прычыны пачынаюць чапляцца адна за адну, каб потым злучыцца. Часам так распачынаецца нешта добрае, але здараецца і такое, калі ўсё ідзе не так, як хацелася б.

* * *

Інгрыд прыйшла праз два дні пасля таго, як чвэрць ужо пачалася, і выглядала так, як і іншыя дзяўчаты ў класе. Гэткія ж асветленыя валасы, вузкія джынсы і расцягнутыя альбо, наадварот, экстрэмальна цесныя кофты. Яна была гэтак жа моцна напарфумавана сродкамі для цела і валасоў, як і астатнія дзяўчаты, і калі ён паказваў у падручніках дзе яны цяпер, то ледзь стрымліваўся, каб не адхінуцца назад ад гэтага паху.

Ён адразу звярнуў увагу на тое, што ў яе была прыдуркаватая звычка пачынаць кожную фразу альбо з глыбокага ўздыху, альбо з адмоўя. Праз гэта яе адказ гучаў нерашуча і няўпэўнена, быццам яна заўсёды думала, што памыляецца.

Але гэта было не так. Калі даслухаць, то было зразумела, што часцей за ўсё яна правільна адказвала на пастаўленае пытанне, хоць змест адказу было лёгка ўпусціць праз тое, што інтанацыя, выраз твару, рухі — усё разам — падманвала. Адзіным, што адрознівала Інгрыд ад іншых у класе, было тое, што яна ніколі не спазнялася. Кожны раз, калі Ульф падыходзіў да аўдыторыі, каб адчыніць яе і падрыхтавацца да прыходу вучняў, яна самотна стаяла ля дзвярэй і чакала. Бязгучна павітаўшыся і не прамаўляючы ані слова, яна ўваходзіла і сядала. Сумку не адкрывала і рэчы з яе не вымала. Рабіць гэта яна пачынала толькі тады, калі занятак ужо ішоў, акурат калі Ульф пачынаў тлумачыць сённяшняе заданне альбо задаваў першае пытанне. Яна павольна падымала сваю вялікую сумку і пачынала корпацца ў ёй, выцягваючы асадку, аловак, гумку, сшытак, падручнік. Па завядзёнцы, не знайшоўшы нечага, яна пачынала прасіць у таго, хто сядзеў побач. Ейнае шаптанне чулася гучней, чым кагосьці іншага, і гэтым яна замінала нават больш, чым калі ў клас сунуліся тыя, што спазняліся. Яны проста адчынялі дзверы, праслізвалі да бліжэйшага вольнага месца і сядалі.

Першая сутычка паміж імі адбылася падчас сустрэчы, якую кожны настаўнік рэгулярна праводзіў з вучнем і яго бацькамі. На той момант прамінула ўжо больш за палову чвэрці і ён палічыў, што больш нявартa зважаць на тое, што яна ў класе новенькая. Па ўсіх крытэрах выглядала на тое, што яна акліматызавалася і ўвайшла ў групу.

Яна прыйшла з бацькам. Гэта быў чалавек, які выглядаў шэрым і стомленым, крыху старэйшым за іншых татаў у класе, у цёмна-сініх нагавіцах і бардовым пуловеры. Калі ён увайшоў следам за дачкой, яго чаравікі пакінулі брудную лужыну на падлозе.

Калі Ульф гаварыў Інгрыд, што ейнае вошканне замінае, яна глядзела на яго так, быццам не магла ўцяміць пра што гаворка. Спачатку яна ўтаропілася ў паверхню стала і сядзела моўчкі, але потым у яе вырвалася ціхае, але выразнае: «Што? Я? ...Але ж я заўсёды прыходжу ў час».

На другі дзень пасля размовы, у пятніцу, Ульф прыклаў намаганні, каб нейкім чынам пераадолець гэтую сітуацыю і перастаць зацыклівацца на яе паводзінах.

Ён рабіў гэта дзеля яе.

Але і дзеля сябе таксама.

Ён прачнуўся на золку. У мутна-шэрым святле яму явіўся яе бледны запытальны твар. Ці не быў ён занадта суровы з ёй? Альбо несправядлівы? Ейны тата пазіраў на яе, калі яна спрабавала абараніцца, але не прамовіў ані слова, нават не спрабаваў неяк дапамагчы ці зрабіць з сітуацыі жарт.

Ульф варочаўся ў ложку і думаў пра тое, што ён павінен знайсці спосаб перастаць раздражняцца з-за яе.

Менавіта таму сённяшні занятак распачаў з таго, што, па меры таго як вучні падцягваліся, ён прапаноўваў ім выбраць адзін з чатырох кутоў аўдыторыі. Яны мусілі стаяць там, пакуль не сабраліся ўсе. Пасля ён зладзіў з імі ролевую гульню, якую звычайна прыхоўваў да канца чвэрці. У гульні трэба было стаць у кут у адпаведнасці з тым, як ты ставішся да цэлага шэрагу загадзя сфармуляваных пытанняў пра адказнасць і мараль. Заўсёды год за годам, клас за класам, канчалася гэтая гульня аднолькава. Найбольш разважныя і духоўна сфарміраваныя збіраліся ў адным куце, астатнія размяркоўваліся такім парадкам, які рэдка яго ўражваў.

Падчас наступнага занятка, у аўторак, ён зрабіў яшчэ адзін захад. Гэтым разам вучням трэба было стаць у кола і выконваць практыкаванні, якія, лічылася, дапамагалі пераадолець цяжкасці, што ўзнікаюць падчас калектыўнай працы.

Але ў гэтым класе гэткіх ніколі не было. Наадварот, гэта была даволі спакойная і добрая група, што, верагодна, было звязана з тым, што тут не было нейкіх адмысловых лідарскіх гештальтаў — як пазітыўных, так і негатыўных. Ён разам

з усім педскладам адзінадушна прызнавалі тое, што нават пазітыўны лідар мог стаць цяжарам для вучняў. У папярэднім навучальным годзе адзін з хлопчыкаў быў настолькі харызматычным, што напрыканцы ўсе пісалі, малявалі і апраналіся як ён, нават карысталіся не сваімі, а ягонымі выказваннямі. Пад канец вучобы галасы хлапчукоў ужо не адрозніваліся адзін ад аднаго, па нейкім часе яны ўвогуле ператалі хоць штосьці абмяркоўваць, бо ўсе былі кранальна аднадушныя ў пытаннях ад сусветнай палітыкі да арганізацыі сумеснай вандроўкі.

Праз дзень, у сераду, клас мусіў пісаць кантрольную, таму пазбегнуць звычайнай формы заняткаў яму не выпадала. Ён прымушаў сябе не глядзець на Інгрыд, але ўсё роўна не мог не заўважыць, як яна, не зважаючы на тое, што заданні ўжо раздадзены, павярнулася назад і пачала прасіць спачатку асадку, а потым яшчэ і лінейку. Ейны шэпт можна было разглядаць як парушэнне правіл, і гэтага было дастаткова, каб выставіць яе з аўдыторыі.

Але ён змоўчаў.

* * *

У настаўніцкім пакоі стаялі парэшткі мэбліроўкі дырэктара, які даўно сышоў на пенсію, — цёмна-чырвоныя аксамітныя фатэлі і канапы, расстаўленыя вакол прыгожага авальнага стала з інкрустацыяй. На падлозе ляжаў азіяцкі дыван, найбольш выцертыя часткі якога хаваліся пад адной з канап. Са столі даволі нізка звісала вялікая круглая лямпа з блякла-жоўтым шаўковым каптуром, які прыемна рассейваў святло. Некалі гэтая мэбля стаяла ў вялікім светлым пакоі з вокнамі ў столі на самым апошнім паверсе школы, дзе цяпер размяшчаліся студыі для малявання. Прыёмная дырэктара ўжо многа гадоў як пераехала ў новазбудаваную шкляную прыбудову.

Гэты стары выцерты гарнітур, лямпа і дыван, былі адзінымі прыгожымі рэчамі ва ўсёй школе, апрача, можа, яшчэ Амелінаўскай карціны ў зале для ўрачыстасцей. Настаўніцкі пакой быў для Ульфа месцам адпачынку, тым адзіным месцам, дзе ён мог быць шчырым з сабою.

Калі ён толькі пачаў працаваць у школе, то стараўся пазбягаць урачыстай цішыні настаўніцкага пакоя. Замест таго, каб піць каву тут, ён ішоў са сваёй філіжанкай у школьную кавярню і піў, стоячы сярод навучэнцаў.

Але цяпер, як толькі выпадала, ён імкнуўся трымацца іншых настаўнікаў. Яму хацелася схавацца ад дрыжачага люмінесцэнтнага святла аўдыторый, ён пачуваўся спакойным, затуліўшыся ад пахаў — і не толькі кававых, — якімі патыхала звонку. Вядома, кававы пах быў моцны, у другой палове дня ён рабіўся кіслым, але ўсё роўна не мог пераважыць назольныя пахі сталоўкі ды вучняў.

Іншы раз, калі ўвечары прыходзіў дадому, ён адчуваў, што ад яго смярдзіць школай. І што калі ён рэзка ўзнімае рукі, з-пад пахаў вырываецца воблака школьнай затхі, перамешанай з яго асабістым пахам. Уваччу стаяла карцінка, як нейкім адмысловым чынам ягоныя поры раскрываюцца і ўбіраюць у сябе ўсё гэта. Альбо як будынак школы разявае сваю бяздонную пашчу і паглынае яго.

Калі гэта адбывалася, ён адразу ішоў у душ, а сваё забруджанае адзенне кідаў у кош для прання. І калі агульная пральня была незанятая, у той жа вечар ён ладзіў мыццё. А потым увогуле стаў трымаць кош з бялізнай на балконе.

* * *

Яшчэ праз пару тыдняў ён не мог пазбавіцца адчування, што ягоныя заўвагі мелі адваротны эфект. Інгрыд патрабавалася ўсё больш часу, каб упарадкавацца. Здавалася, яе валіза расце, а шэпт робіцца ўсё больш прарэзлівым. Ён заўважыў, што хоць і намагаўся ігнараваць яе, але ўсё часцей пачынаў замаўкаць перад ёю.

Праз сваю маўклівасць ён спрабаваў прымусіць яе ўцяміць, што яна замінае. Давесці, што яна разладжвае яго лекцыю. Прымусіць яе змяніцца. Але чым даўжэй ён стаяў моўчкі і глядзеў на яе, тым, здавалася, больш часу яна адымала. А ён з кожнай збеглай хвілінай рабіўся ўсё больш раз'юшаным.

Таксама ён прыкмеціў, што калі на ягонае пытанне ў падручніку нельга было вычытаць даслоўнага адказу, калі адказ вымагаў пэўных разважанняў і здольнасці прасачыць следствы і сувязі, яна рабілася бязмоўнай.

Дзіўна, але яна ніколі не вагалася ані секунды, калі не магла адказаць на такія пытанні. Яна ніколі не залівалася чырванню, не спрабавала выкруціцца, адказваючы бязглуздзіцу, — тактыка, якой многа хто карыстаўся.

Замест гэтага яна прамаўляла:

Не ведаю.

Альбо:

Не магу.

І ўсё.

Наўпрост на ўвесь клас, утаропіўшы позірк у яго. Такім чынам ён паступова ўцяміў: усё, што тут можна было рабіць, гэта правяраць, выканала яна хатняе заданне ці не. Астатнія вучні маглі забыцца на нешта альбо папросту забіць на ўрокі, але, карыстаючыся дапамогаю, так ці інакш даць сабе рады і адказаць на адно-другое пытанне. Можна было прыгадаць нешта з ранейшых лекцый ды выкруціцца, будуючы свае разважанні на іншых ведах. Большасць вучняў маскіравала сваю забыўлівасць ці дурноту, прынамсі, так ім здавалася. Здаралася і такое, што атрымліваўся сапраўды добры адказ. Былі і абсалютна нягодныя адказы, але ў такім выпадку з іх проста рагаталі.

Але гэта было не пра Інгрыд, якая ніколі нават не спрабавала адказаць, калі не была ўпэўнена ў тым, што здолее манатонна прабубніць завучаны адказ.

— Я не ведаю, — усё, што яна казала.

Ульф рабіў усё, каб не зважаць на Інгрыд. Ён намагаўся перасільваць жаданне спыніцца і маўчаць, пакуль яна не перастане вошкацца і шаптацца. Апрача таго, ён стараўся ўнікаць пытанняў, на якія яна не змагла б адказаць.

Яму хацелася быць справядлівым настаўнікам.

Але яна правакавала яго.

Па нейкім часе ён сам быў вымушаны прызнаць гэта.

А яшчэ ён вымушаны быў прызнаць, што, нават не хочучы задаваць ёй нейкіх адмысловых пытанняў, менавіта гэта і рабіў.

Яна расцвельвала яго, рабіла раздражнёным і злым.

Вельмі злым.

Настолькі злым, што яе словы «я не ведаю» раз за разам узрушвалі яго. Ён наперад смакаваў яе паразу, калі, задаўшы пытанне, называў яе імя. Гэты момант лашчыў яго нейкім асаблівым чынам. Мо на гэты раз адкажа на пытанне? Ці ён зноўку ўбачыць яе пусты позірк, калі яна прамовіць:

— Я не ведаю.

Настаўніку не належала так захапляцца няўдачай вучня. Ён разумеў гэта.

Яму было сорамна.

Але спыніцца ён ужо не мог.

Перад сабою ён апраўдваўся, што ягоныя паводзіны не больш агідныя за тое, як паводзіла сябе, як дражніла яго. Правакацыі працягваліся на кожным занятку.

Інгрыд зрабілася ягоным неадвязным свербам. Яшчэ ніколі ён не ставіўся да вучня так дрэнна, яшчэ ніхто не поўніў яго такой нянавісцю і прагай помсты, як рабіла гэта яна. Яна дражніла яго неяк абсалютна выкшталцона, і гэта раз'юшвала яго.

Яму не проста карцела выставіць яе з класа.

Ён жадаў, каб ёй было кепска.

Ці такое мажліва? Чаму так сталася? Нейкая няўпэўненая ў сабе саплячка.

Як ён мог?

Усё больш старанна падбіраў ён пытанні, якія б канчатова выявілі яе тупасць і прымусілі яе хаця б засаромецца. Ён думаў, што калі ён прымусіць яе апусціць вочы долу, як мінімум збянтэжыцца, то, можа, яна паспрабуе прамямліць і хоць нешта адкапаць у сваёй галаве.

І тады ён адчапіўся б ад яе.

Хоць якая заўгодна перамена сталася б для яго перамогай. Абы не гэтая ўпартасць, ганарыстасць, каб толькі не прызнаць сваю дурасць, слабіну і няўдачу. Наадварот, яшчэ ўмудрацца красавацца ўсім гэтым. Павярнуць усё такім чынам, каб выглядала на тое, што дурань тут ён, бо задае пытанні, а яе таварышы праз сваю тупасць яшчэ спрабуюць на іх адказваць.

Ён не помніў сябе ад злосці.

У ім расло жаданне выкрыць і прыгваздзіць.

А ўсё толькі праз тое, што яна адмаўлялася ўпарадкавацца да пачатку заняткаў, што яна не зважала на ягоныя позіркі.

Гэткая дробязь.

Разам з гэтымі моцнымі і абсалютна нечаканымі пачуццямі нарэшце прыйшло і ап'яненне ад ўлады, упэўненасць у тым, што як настаўнік ён можа прымусіць яе рабіць тое, чаго ён патрабуе. Ён упіваўся адчуваннем таго, што можа падаўляць, і шалеў ад упэўненасці ў будучай перамозе. Так, сапраўды, ён выйдзе пераможцам.

Калі здолее ўтрымаца ў халодным розуме, ён знішчыць яе.

* * *

У аўторак другога лютага ў класе зноў была кантрольная. Была бляклая золкая раніца. Школа смярдзела варанай рыбай і воглым адзеннем. На сходах паўсюль былі лужыны растагала снегу і друзу.

Інгрыд, як звычайна, прыйшла першай і ўселася ў цэнтры класа, на мернай адлегласці ад яго. Ён толькі раздрукаваў заданні кантрольнай і зашчапіў аркушы. Цяпер стос ляжаў на катэдры. Яна не глядзела ў яго бок, увогуле нікуды не глядзела, але ж і не даставала асадкі ці гумкі, каб падрыхтавацца.

— Валізу трэба пакінуць вось тут.

Яно вырвалася само. Пасля нават не мог уцяміць чаму. Ягоны голас у пустым пакоі амаль спужаў, быццам ён пачаў гаварыць несвядома, быццам тое злое ў ім глынула паветра і загаварыла.

І пайшло-паехала.

Ён працягваў:

— Табе лепш дастаць усё, што трэба, пакуль я не раздаў заданні.

Інгрыд не зварухнулася, але прамовіла «добра» і наўпрост зыркнула на яго.

І ўсё.

Ён нечага чакаў і гэта здавалася вечнасцю. Сэрца грукала ў грудзях, гнеў заграз у пальцах. Тады ён сказаў:

— Інгрыд, давай зробім так. Ты ідзеш сюды і пакідаеш тут валізу, бярэш асадку і гумку, такім чынам, мы можам пачаць адразу, як празвініць званок.

І зноўку пачуў ён ейнае «добра».

І ўсё.

І яна працягвала глядзець у акно.

Клас пачаў запаўняцца, і вучні падыходзілі да яго з роспытамі. Хуткі абмен фразамі адцягнуў яго ўвагу ад застарэлай злобы, і на нейкі момант ён зноўку адчуў сябе звычайным Ульфам — добрым настаўнікам. Але калі ён глянуў у бок Інгрыд, то адчуў, як з яго лезе тое, іншае.

Яна сядзела, утаропіўшыся ў акно. Каля ног ляжала вялікая валіза. На парце па-ранейшаму нічога не было. Рукі спакойна ляжалі на каленях.

— Ну дык што, Інгрыд, — прамовіў ён. — Ты можаш узяць і зрабіць, як я прашу? Дастань асадку ды гумку і падыдзі са сваёй валізай сюды.

— Добра, — сказала яна.

І засталася сядзець.

Усе навокал змоўклі.

Ён наблізіўся да яе і папрасіў дастаць, што ёй патрэбна.

Яна не зварухнулася.

Тады ён аднёс валізу на катэдру, узяў асабісты аловак, завастрыў яго, дастаў гумку, падышоў і паклаў перад Інгрыд. Зрабіўшы гэта, ён пачаў раздаваць варыянты заданняў.

Інгрыд сядзела моўчкі.

Калі ён клаў ёй на парту аркушы, яна не зварухнулася. Ён спрабаваў не глядзець у яе бок, але бакавым зрокам бачыў, што яна не пераварочвала аркушы, нічога не пісала, што яна глядзела ў акно.

Недзе праз паўгадзіны некаторыя вучні пачалі ўжо здаваць работы і сыходзіць. Яна ўсё сядзела. Калі час занятку выйшаў, у класе амаль нікога не засталося. Яна ўстала самая апошняя, пакінуўшы кантрольную на парце, выйшла з аўдыторыі, не забраўшы сваёй валізы і не акінуўшы яго позіркам.

Калі па хуткім часе ён сыходзіў з аўдыторыі, то валізу пакінуў ляжаць на катэдры. Ён усё старанна зачыніў і пайшоў у настаўніцкі пакой, узяўшы партфель з кантрольнымі. Толькі на сходах адчуў, які ён быў узбуджаны, як моцна сціснуты яго скіўіцы, а ў роце — быццам лайно. Рукі былі ледзяныя, а сэрца, бы тая помпа, гуло ў грудзях.

Што яму рабіць з ёю? Што рабіць з сабою?

Як спыніць усё гэта?

Далей так працягвацца не можа.

Ён не чуў, пра што размаўлялі іншыя ў настаўніцкім пакоі, нават не адчуваў, з міндалавай масай ці карыцай была булачка, якую ён запхнуў у рот. Калі, глянуўшы на гадзіннік, ён убачыў, што да наступнага занятку засталося ўсяго некалькі хвілін, пайшоў у прыбіральню і спаласнуў рукі цёплай вадою. У люстэрку ён убачыў свае вочы, што выпіналіся з нейкім дзіўным бляскам.

Пасля гэтага ў яго быў занятак у іншым класе. Ён толькі сабраўся распачаць лабараторную работу, як яго перарваў грукат у дзверы. Клас сціх.

У дзвярах быў дырэктар. Побач стаяла Інгрыд і глядзела наўпрост на Ульфа. Позірк яе быў ані злым, ані трыумфатарскім, а гэткім жа пустым.

Дырэктар адразу перайшоў да справы. Ульф заўсёды ў ім гэта цаніў. Ніколі не дазваляў сабе гэтага нясмелага лапатання, што было так распаўсюджана сярод іншых прадстаўнікоў школьнага кіраўніцтва. Замест гэтага ён рашуча пачынаў з найбольш важных пытанняў і адным махам разрульваў усё тое, з чым кожны настаўнік мусіў бы корпацца паасобку.

— Інгрыд кажа, што вы забралі яе валізу.

— Не... Але ж... гэта як паглядзець. Яна засталася ў класе, там, дзе ў нас была кантрольная. Яна ляжыць там... бо Інгрыд не забрала яе, калі сыходзіла... можна пайсці і забраць.

— Тады, можа, вы сходзіце разам з Інгрыд і забераце яе?

— Мы распачынаем лабараторную работу... А паколькі Інгрыд падчас кантрольнай не рабіла тое, пра што я прасіў яе, можа, яна пачакае перапынку... тады я змагу пайсці і адчыніць...

Ульф чуў, як яго сэрца білася ў грудзях, адчуваў, як позіркі вучняў скварацъ ягоную патыліцу, як паветра згушчаецца вакол яго. Сэрца грукала так моцна, увачча каламуцілася.

— Ідзіце цяпер. Інгрыд патрэбны інсулін. Ёй неабходна забраць валізу. Без адкладу.

Ульф пачуў, як вучні ў класе прытаілі дух, пачалі варушыцца. За спінаю прайшоўся шолах, які хутка ператварыўся ў гам.

* * *

На сходах халадней, чым у аўдыторыі, і усё яшчэ пахне пасля сённяшняга абеду. Ён ідзе наперадзе Інгрыд. Яны абодва маўчаць.

На першай лесвічнай пляцоўцы ён паварочваецца. Яна глядзіць долу.

Ён на некалькі прыступак вышэй за яе, глядзіць прама на яе галаў, на прадзел у валасах, дзе відаць, як рудыя валасы растуць з-пад асветленых. Яму адразу прыгадваецца канава. Дома ў Авесце была канава, у якую сцякала вада з ачышчальных усталёвак, а потым выцякала на сцяжынку, па якой ён на ровары кожнага дня вяртаўся са школы дадому. Трава там заўсёды была шэрай, бо абрастала граззю з гэтага патоку.

Параўняўшыся з ім на пляцоўцы, яна падымае галаў, і цяпер яны амаль аднолькавага росту. Ён адчыняе важкія дзверы, што аддзяляюць наступны пралёт, і рукою паказвае, каб яна ішла наперад. Яна праходзіць паўз яго, і ён адчувае пах салодкай парфумы. Ён ледзь сунімае ў руках сверб ляснуць дзвярыма наўпрост ёй у твар. Ён уяўляе, як з носу пырсне чырвонай крывёй, як з яго будзе капаць на шэрыя каменныя прыступкі. Круглыя чырвоныя кроплі.

Цяпер ён ідзе па-за ёй, амаль прыступка ў прыступку, глядзіць на ейныя джынсы, падзёртыя і абтрапаныя ўнізе. Калі ён кідае позірк на яе азадак, то бачыць там бляклую пляму. Карычневую няроўную пляму.

У галаве ўзнікае адпаведнае слова.

Ён хоча і адначасова не хоча думаць пра гэта. Уваччу ў яго няма аніякай пэўнай выявы; больш выглядае на тое, што слова само лезе з гэтай светла-блакітнай джынсавай тканіны, загразае ў баваўняных валокнах і прыцягвае яго ўвагу.

Ён кажа:

— У цябе там нейкая пляма.

Прамаўляючы гэта, ён не адчувае аніякай віны.

Цяпер мяжа парушана.

Яна паварочваецца.

— Дзе?

Ён разумее, што разгон ужо ўзяты і павярнуць назад нельга. Але ведае і тое, што можа спыніцца там, дзе ён цяпер. Што ён можа скончыць і не рабіць яшчэ горш.

Але крок ужо зроблены, і падзенне пачалося.

— Вось тут, — кажа ён і паказвае пальцам на яе азадак.

— Ды дзе? — пытаецца яна.

— Пасярэдзіне, — адказвае ён.

Яна праводзіць рукою па азадку. Яна стаіць і выціраецца наўпрост перад яго тварам. Потым разглядвае сваю руку, каб убачыць, ці ёсць там што. Адначасова яна пасоўваецца ўбок, каб ён мог абмінуць яе і прайсці наперад. Але ён спыняецца. Ягоны твар на адным узроўні з яе азадкам, ён, замірае на месцы, пяліцца на тую пляму.

— Ужо, напэўна, засохла, — прамаўляе ён і спадзяецца, што яна падумае пра лайно.

Яна зноўку праводзіць рукой па азадку, зноў трэ.

— Вось яно, тут, — кажа ён і паднімаецца на адну прыступку бліжэй да яе, выстаўляе ўказальны палец і паказвае, адчуваючы, як на ілбе выступае пот. Сэрца цяжка тахкае, кроў унутры яго віруе, бы вадаспад. Выставіўшы наперад, трымае ён свой указальны палец акурат каля яе азадка.

Тады яна паднімаецца па апошніх прыступках на лесвічную пляцоўку, паварочваецца спінай да сцяны, зноўку прапускае яго наперад адчыніць дзверы і кажа:

— Ідзіце перада мною.

Ён паднімаецца і адчыняе дзверы. Там крыху цямней, бо вокны на апошнім паверсе меншага памеру. Ён больш не адчувае паху рыбы са сталоўкі, наадварот,

там ледзяны скразняк. Напэўна, прыбіральшчыцы ўжо прыйшлі і недзе паадчынялі вокны.

За спінай ён чуе яе дыханне, яна блізка, занадта блізка. Ён пачынае пераскокваць цераз прыступку, паскорвае хаду, яна робіць тое ж самае, ён паскорваецца яшчэ, яна таксама. Калі застаецца ўсяго некалькі прыступак, у яго раптам падварочваецца нага, і калена прашывае страшэнны боль. Ён вымушаны спыніцца, прыхінаецца да поручы, згінае нагу.

Раптам яна аказваецца побач з ім, схіляецца наперад, яе доўгія валасы падаюць на ягоную нагу. Яна выцягвае рукі, хапае ягонае калена і моцна падцягвае яго да сябе, быццам хоча дапамагчы яму ўправіць калена. У паўзмроку сходаў ён бачыць, як адкрываецца яе рот, міргае язык. І раптам яна выпускае круглы белы плявок акурат яму на калена, а потым яшчэ далоняй уцірае яго ў тканіну. Ён прыціскаецца да поручня, каб не ўпасці.

— Сліна дапамагае ад усяго, — глуха прамаўляе яна, усё яшчэ схіліўшы галаў над ягонай нагой, але тут жа адпускае. Нага цяжка б'ецца аб прыступку, Інгрыд выпростваецца і хутка пераадольвае апошнія прыступкі ўгору.

І вось яна стаіць на верхняй лесвічнай пляцоўцы і пазірае ўніз на яго. У яго на назе цёмная мокрая пляма, і ў паўзмроку ён няўпэўнены — ці няма яшчэ плямы і на самым перадзе. Ён не мае магчымасці нахіліцца каб разгледзець, бо яна стаіць тут, вылупіўшыся на яго.

Калена тыхкае, а парыў халоднага паветра студзіць мокрае месца на нагавіцах. Яму падаецца, што холад гэты ён адчувае нават у споднім.

Яна пяліцца на яго, ён падымаецца па апошніх прыступках, засяроджваючыся на тым, каб не каўзануцца, каб не зыркаць на свой ніз, каб не прыкрываць рукой, каб паводзіць так, быццам нічога не заўважыў.

Яму трэба падняцца на адну прыступку, потым яшчэ на адну і яшчэ на адну.

Ейны позірк не раззлаваны, не помслівы, нават не пераможны. Такі ж пусты, як гэтыя гулкія выхаладжаныя сходы.

Калі перад класам ён дастае ключы, рукі ягоныя трасуцца. Спачатку ён суне ў замок не той ключ. Інгрыд маўчыць, нават не ўздыхае. Проста стаіць побач з ім, за ім. Блізка стаіць. Занадта блізка. Ён зноўку адчувае яе салодкі пах, стрымліваецца, каб не прыкрыць рукою вуха, быццам яна раптоўна можа нахіліцца крыху наперад і цапнуць яго.

Калі ён дае рады з дзвярыма, яна ідзе наўпрост і забірае валізу. Не зірнуўшы ў ягоны бок, выходзіць. Ён так і стаіць ля дзвярэй і чуе, як гук яе крокаў знікае ўнізе на сходах.

Яго вушы палаюць.

Ён уваходзіць у клас, падыходзіць да акна і глядзіць на дрэвы. Акно на адным узроўні з шатамі. Узіраецца ў халоднае чорнае галлё. Насупраць знаходзіцца вялікае сарачынае гняздо. Гэтай парою ў ім пуста, а ў цемрадзі яно ўвогуле ледзь бачнае.

Яму хочацца расчыніць акно, каб упусціць свежае паветра, але адмысловая клямка дазваляе толькі вузкую шчыліну. Ад батарэі, што пад акном, пахне цёплым пылам. Рукі дрыжаць і пот марудна цячэ пад кашуляю ў самы ніз, у нагавіцы. Сэрца глуха тахкае ў грудзях, усё ўнутры здаецца набраклым, амаль раз'ятраным. Са шчыліны ў распалены твар вее халодным паветрам.

І вось ён бачыць Інгрыд, якая выходзіць на вуліцу з сумкаю на плячы. Яна самотна ідзе праз школьны двор і знікае паміж спартзалай і агароджай. Яе сіняе паліто ў вечаровым змроку спачатку выглядае фіялетавым, потым — шэрым, а потым усе фарбы паглынаюцца цемраддзю, усё робіцца чорным.

Пераклад са шведскай Любові ВАРАШУХА